

podobnie wskutek spontanicznego skrzyżowania nieznanymi form wyjściowych. Do heksaploidów należą też *A. sterilis* L., *A. bizantina* C. Koch oraz *A. fatua* L. Tetraploidami są *Avena barbaia* Pott ex Link i *A. abissinica* Hochst., a diploidami *A. strigosa* Schreb. (uprawiany dawniej na Podhalu) i *A. nuda* (L.) Höjer.

Nasiona wymienionych w artykule gatunków uzyskano drogą wymiany z innymi Ogródami Botanicznymi, a nasiona zbóż również ze stacji IHAR w Krakowie — Borku Fałęckim oraz z Centralnej Kolekcji Nasion w Radzikowie k. Warszawy. Niektóre mutanty i mieszańce zostały znalezione w terenie i stamtąd przywiezione. Tymi drogami też stale uzupełnia się i poszerza kolekcję w dziale genetycznym.

LITERATURA

- [1] Jankun A, Izmailow R. 1964. Badania cytotaksonomiczne nad polimorficznym gatunkiem *Ranunculus cassubicus* L. Acta Biol. Crac. Ser. Bot. 7, 132—152.
- [2] Lankosz M. 1976. Karyological investigations on *Tripleurospermum maritimum* (L.) Koch ssp. inodorum (L.) Hyl. ex Vaarama from Poland. Acta Biol. Crac. Ser. Bot. 19, 93—105.
- [3] Müntzing A. 1932. Cyto-genetic investigations on synthetic *Galeopsis tetrahit*. Hereditas 16, 105—154.
- [4] Nilsson N. H. 1931. Über das Entstehen eines ganz Cinerea-ähnlichen Typus aus dem Bastard *Salix viminalis-caprea*. Hereditas 15, 309—319.
- [5] Przywara L. 1973. Karyological investigations on *Leucanthemum vulgare* s. l. from Poland. Acta Biol. Crac. Ser. Bot. 17, 55—73.
- [6] Skalińska M. 1939. Podręcznik eugeniki. T. I. Genetyka. WPTE Warszawa
- [7] Skalińska M. 1952. Cytoecological studies in *Poa alpina* L. var. *vivipara* L. Bull. Acad. Polon. des Sciences. Ser. B, 253—283.
- [8] Tarkowski C. 1974. Genetyka. Hodowla roślin. Nasiennictwo. PWN Warszawa.
- [9] Turesson G. W. 1922. The genotypical response of the plant species to the habitat. Hereditas 3, 211—350.

ALEKSANDER ŁUKASIEWICZ
Ogród Botaniczny UAM

OGRÓD BOTANICZNY UNIwersytetu IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU I JEGO DZIAŁALNOŚĆ

Ogród Botaniczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu znajduje się przy ul. Dąbrowskiego 165 (60—594 Poznań), zajmuje powierzchnię około 17 ha, na której zgromadzono około 8 000 taksonów.

Ogrodem kieruje prof. dr hab. Aleksander Łukasiewicz zajmujący się zagadnieniami rytmiki rozwojowej roślin, botaniczną aklimatyzacją roślin i terenami zieleni. Ponadto pracownicy naukowcy dr Maria Górńska-Zajączkowska (adiunkt)

zajmuje się fenologią i aklimatyzacją roślin, mgr Wanda Wójtowicz (st. asystent) aklimatyzacją i uprawą roślin, mgr Barbara Baranowska (inż. asystent) dendrologią oraz mgr Leszek Awzan (asystent) zachowaniem roślin ginących. W ogrodzie zatrudnionych jest 11 pracowników inżynieryjno-technicznych, 4 techników, 4 mistrzów, 1 pracownik administracyjny i 25 stałych pracowników obsługi.

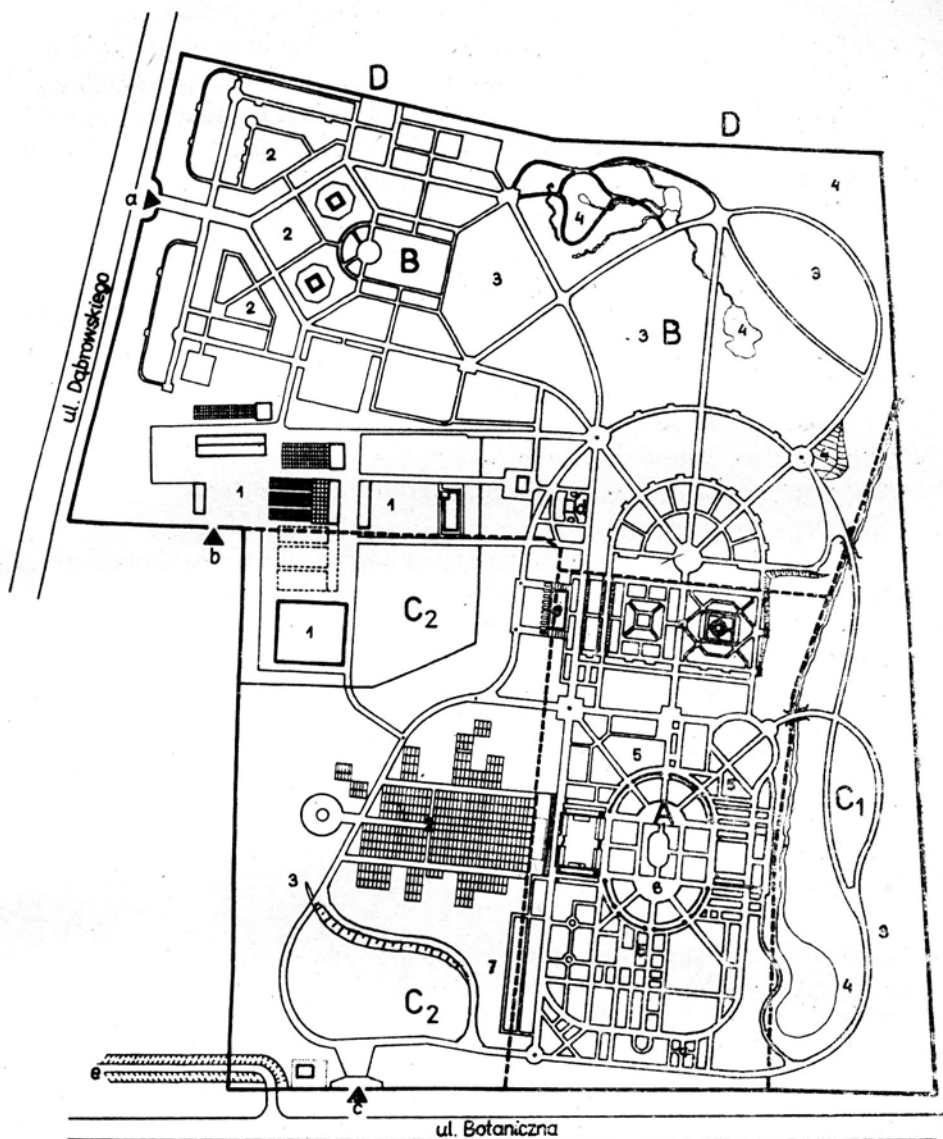
Charakterystyka ekologiczna i geograficzna

Ogród Botaniczny UAM położony jest w zachodniej części Poznania, w dzielnicy Jeżyce, między trasą E-8 (ul. Wawrzyńca) od północy, ulicą Botaniczną od wschodu i ulicą Dąbrowskiego od południa. Od zachodu graniczy on z Zakładem Doświadczalnym Akademii Rolniczej.

Położenie Ogrodu Botanicznego określają następujące współrzędne geograficzne: szerokość geograficzna — $52^{\circ}25' N$ i długość geograficzna — $16^{\circ}53' W$. Teren Ogrodu leży na wysokości około 89,2 m n.p.m. Klimat Ogrodu zbliżony jest do klimatu Poznania. Według danych wieloletnich najcieplejszym miesiącem jest lipiec, ze średnią miesięczną $+18^{\circ}C$, najzimniejszym natomiast styczeń, ze średnią miesięczną $+1,4^{\circ}C$. Minimalna temperatura w czasie miesięcy zimowych wynosi około $-30^{\circ}C$, maksymalna temperatura letnia około $+38^{\circ}C$. Opady letnie, z maksimum w lipcu, przeważają nad zimowymi. Sumy rocznych opadów w latach 1955—1975 wahały się od 321,2 mm (1972) do 752,5 mm (1961). Teren Ogrodu jest przeważnie płaski i lekko opada ku północy. W przeważającej części występują gleby brunatne o podtypie wylugowanym klasy IIIa. Ponadto występuje tu szara gleba leśna (część środkowa) klasy IVa oraz gleby na podłożu mineralnym klasa V (teren północny). Poziom wody gruntowej jest zmienny i waha się od 0,5 m w części północnej, do ponad 3 m w części południowej.

Historia Ogrodu

Pierwsza część Ogrodu Botanicznego UAM powstała w latach 1923—1925 (na około 2,5 ha) z inicjatywy prof. ogrodnictwa UP R. Boettnera oraz kuratora Okręgu Szkolnego Poznańskiego dr J. Namysła. Ówczesny Ogród obejmował: dział systematyczny, biologiczny, masową uprawę roślin dla potrzeb szkół Poznania. W latach 1930—1936 powstała druga część Ogrodu na powierzchni około 8,5 ha z działem dekoracyjnym i geograficznym. W roku 1972 rozpoczęto budowę trzeciej części Ogrodu. Na powierzchni około 6 ha realizuje się obecnie poszerzenie działu geograficznego (rośliny Północnej Ameryki i Wschodniej Azji) i botaniczno-ogrodniczego działu zmienności roślin oraz rozbudowę części gospodarczej i ozdobnej. W latach 1925—1939 Ogród należał do Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego i był subwencjonowany przez władze miejskie oraz Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W okresie okupacji był dostępny jedynie dla Niemców oraz wykorzystywany do produkcji warzyw. W latach 1945—1949 pozostawał w administracji Państwowej Szkoły Ogrodnictwa, a w roku 1950

Ryc. 1. Ogród Botaniczny UAM w Poznaniu. A — teren zagospodarowany w latach 1923—1925, B — teren zagospodarowany w latach 1930—1936, C₁ — teren zagospodarowany w latach 1975—1985, C₂ — teren zagospodarowywany w latach 1975—1985, D — teren przewidziany na rozbudowę Ogródu w dalszej przyszłości, — granica Ogródu Botanicznego 1 — dział naukowo-gospodarczy, 2 — dział roślin ozdobnych, 3 — dział geografii roślin, 4 — dział ekologii roślin, 5 — dział systematyki roślin, 6 — dział biologii roślin, 7 — dział zmienności roślin, a — wejście główne od ul. Dąbrowskiego, b — wejście gospodarcze, c — wejście od ul. Botanicznej, d — toalety, e — projektowany pawilon dydaktyczno-usługowy.

został przejęty przez Uniwersytet Poznański uzyskując status uniwersyteckiego zakładu naukowo-dydaktycznego przy wydziale biologii.

Od roku 1981 Ogród Botaniczny UAM stanowi jednostkę pozawydziałową podlegającą bezpośrednio Rektorowi UAM w sprawach organizacyjno-finanso-

wych. W sprawach naukowych i dydaktycznych natomiast realizuje zadania wynikające z programu badawczego i dydaktycznego Wydziału Biologii UAM.

Po przejęciu przez Uniwersytet został on całkowicie przebudowany, zgodnie z aktualnymi potrzebami i wzbogacony o nowe działy i obiekty (budynki gospodarcze, pierwsze szklarnie, pracownie naukowe, laboratoria, tereny eksperymentalne, dział ekologiczny, dział roślin stref ciepłych i gorących).

Działalność Ogrodu

A. Naukowa

Od roku 1950 w Ogrodzie Botanicznym UAM rozwijana jest problematyka naukowa, związana ściśle z charakterem Ogrodu, tj. istniejącymi tu kolekcjami i jego specyfiką.

Podstawowymi więc kierunkami są: rytmika rozwojowa roślin, botaniczna aklimatyzacja introdukcja roślin, tereny zieleni i ochrona przyrodniczego środowiska w aglomeracjach miejskich, ekologia wraz z fenologią.

Uzyskane wyniki prac naukowych wykorzystywano również jako podstawę opracowań dla potrzeb gospodarki narodowej.

Ponadto prowadzone są tu inne formy działalności, jak np. współpraca z pokrewnymi instytucjami krajowymi i zagranicznymi, udział pracowników w zjazdach, konferencjach specjalistycznych, wygłaszanie referatów itp.

B. Dydaktyczna

Ogród Botaniczny, stanowiąc jeden z zakładów naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, prowadzi określone zajęcia dla studentów botaniki UAM (wykłady, ćwiczenia, seminaria, prace magisterskie). Przedmiotem ich są wybrane zagadnienia z biologii rozwoju roślin oraz uprawy roślin dla szkolnych potrzeb dydaktycznych. Dla szkół średnich i podstawowych jak również dla społeczeństwa prowadzone są przez pracowników Ogrodu prelekcje, pokazy oraz wycieczki w ramach problematyki botaniczno-ogrodniczej.

Ponadto Ogród Botaniczny stanowi źródło materiału dydaktycznego dla różnego typu szkół i uczelni oraz instytutów naukowych.

C. Społeczna

Ogród Botaniczny UAM jest ogólnie dostępnym, wolnym od opłat atrakcyjnym miejscem wypoczynku dla mieszkańców Poznania, a zwłaszcza dzielnicy Jeżyce. Otwarty jest od 1. V. do 13 (30). X. od godziny 9⁰⁰ do zmroku. O atrakcyjności jego świadczy wysoka frekwencja zwiedzających, wynosząca w pogodne dni świą-

teczne od 10 do 20 tysięcy osób. Celowo i tematycznie zgromadzone kolekcje Ogrodu nie tylko uczą, ale przez atrakcyjne rozwiązania dostarczają wartości estetycznych i znacząco powiększają areał miejskiej zieleni.

Pracownie i laboratoria

W dwóch budynkach poza pomieszczeniami administracyjnymi i pokojami asystenckimi znajdują się: nasieniarnia wraz z porównawczym zbiorem nasion, dokumentacja nasadzeń (kartoteki, plany), zbiory podziemnych organów roślin, pracownia fotograficzna. Zlokalizowana tu biblioteka liczy 2783 woluminów łącznie z czasopismami (349), 1905 tytułów, w tym zagranicznych około 1037. Odrębną pozycję stanowi laboratorium korzeniowe (*rhizarium*), służące do badania podziemnych części roślin. Przejściowo część pomieszczeń na terenie Ogrodu Botanicznego zajmuje Zakład Genetyki UAM. Ogród nie posiada muzeów i wystaw pod dachem. Przewidziane są one w części pawilonu usługowo-dydaktycznego, którego realizacja na razie jest wstrzymana. W chwili obecnej Ogród nie posiada zielnika. Przewidziany jest on w przyszłości, szczególnie dla roślin egzotycznych.

Szklarnie

W Ogrodzie Botanicznym znajduje się 8 szklarni o łącznej powierzchni około 800 m², mieszczących następujące kolekcje: sukulenty zajmujące 3 szklarnie o łącznej powierzchni 250 m², rośliny stref ciepłych i wilgotnych 4 szklarnie o powierzchni 400 m² oraz rośliny wodne i szuwarowe 1 szklarnię o powierzchni 120 m². Łączna liczba taksonów wynosi około 2000 gatunków i odmian.

Ze względu na szczupłość pomieszczeń oraz ich niedostosowanie do masowego zwiedzania, szklarnie służą głównie celom dydaktycznym i naukowym, a poza tym są udostępniane jedynie wycieczkom specjalistycznym. Natomiast szerokiej publiczności dostępna jest Palmiarnia w Parku Kasprzaka.

Znajdujące się w sąsiedztwie szklarni belgijskie skrzynie inspektowe o powierzchni około 500 m² służą do rozmnażania roślin gruntowych.

Ekspozycje w Ogrodzie

Na terenie Ogrodu istnieją następujące działki:

1. Roślin dekoracyjnych na powierzchni około 3,5 ha
2. Geografii roślin na powierzchni około 8 ha
3. Ekologii roślin na powierzchni około 1,5 ha
4. Systematyczny na powierzchni około 1,5 ha
5. Biologii roślin na powierzchni około 0,35 ha
6. Naukowo-gospodarczy na powierzchni około 2 ha

Specjalizacja Ogrodu i jego najcenniejsze kolekcje

W Ogrodzie Botanicznym UAM do najbogatszych należą kolekcje gruntowe. W tym drzewa i krzewy obejmują około 2000 taksonów, trwałe rośliny zielne obejmują ponad 2500 taksonów oraz zmienną ilość gatunków dwuletnich i jedno-rocnych. Ze względu na warunki klimatyczno-glebowe najliczniej reprezentowane są gatunki kserotermiczne i mezofilne np. *Compositae* 300, *Crassulaceae* 150, *Gramineae* 150, *Ranunculaceae* 150, *Umbelliferae* 150, *Iridaceae* 120, *Liliaceae* 120, *Rosaceae* 120, *Caryophyllaceae* 100, *Leguminosae* 100, *Scrophulariaceae* 100, *Crassulaceae* ok. 80, *Acer* 40, *Prunus* 40, *Rosa* 40, *Lonicera* 36, *Crataegus* 32, *Spiraea* 32, *Cotoneaster* 30, *Picea* 28, *Geranium* 25, *Berberis* 20, *Betula* 20, *Cornus* 20, *Quercus* 20, *Pinus* 18, *Tilia* 18.

W związku z uzyskaniem nowych terenów powstały warunki do wprowadzenia kolekcji roślin siedlisk wilgotnych.

Atrakcyjność Ogrodu podnoszą kompozycje zieleni z architekturą oraz rozwiązanie alpinarium, stawków z roślinnością bagienną i wodną w powiązaniu z przestrzennym rozmieszczeniem elementów roślin ozdobnych: drzew, krzewów, rabat z bylinami, murków oporowych, roślin okrywowych. Jednym z przykładowych rozwiązań jest główne wejście od strony ul. Dąbrowskiego.